

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-161.2025.05>

УДК 378.091.3:005.336.2]:37.016-024.63

Глазунова І. К., Зайцева А. В.**ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ
ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО НАВЧАННЯ**

У статті розглядаються питання формування фахових компетентностей здобувачів третього рівня вищої освіти як важливої складової їх професійної підготовки в процесі міждисциплінарного навчання. Зміст цього навчання залежить від сформованості, розвитку фахових компетентностей аспірантів. На цій основі формується нова педагогіка – компетентнісна, педагогіка відповідності набутих знань, умінь та навичок запитам сучасного ринку праці.

На прикладах змісту навчально-нормативної дисципліни “Теорія та методика музичного навчання” та навчально-вибіркової дисципліни “Теорія та практика музичної освіти”, дисциплін освітнього рівня “доктор філософії”, галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта, за предметними спеціалізаціями (музика) розглядається формування художньо-методичної культури аспірантів та формування комунікативної компетентності здобувачів третього рівня вищої освіти.

Вказано, що цілісний розвиток людини у контексті формування особистості, громадянина та фахівця передбачає, насамперед, пошук резервів удосконалення сучасного освітнього процесу. Один із напрямів нових педагогічних рішень – це міждисциплінарна інтеграція, за допомогою якої на якісно новому рівні вирішуються завдання навчання, розвитку та виховання здобувачів вищої освіти.

Актуальність такого навчання продиктована зростаючою мобільністю, швидкоплинністю соціального середовища. За таких умов монодисципліна самотужки не може виконати своєї традиційної місії та забезпечити стійке прирощення нових знань

Уточнено поняття “фахова компетентність”, “міждисциплінарне навчання”, “художньо-методична культура”, “комунікативна компетентність”. Розглянута компонентна структура художньо-методичної культури здобувачів третього рівня вищої освіти та структура їх комунікативної компетентності.

Ключові слова: фахова компетентність, здобувачі третього рівня вищої освіти, міждисциплінарне навчання, художньо-методична культура, комунікативна компетентність.

Перспективний розвиток мистецької освіти має враховувати реалії перетворень у сучасному суспільстві, Підготовка майбутніх фахівців музичного мистецтва не може не орієнтуватись на потреби розширення функціональних вимірів їх майбутньої професійної діяльності, здатності мобільно пристосовуватись до запитів сьогодення, виконувати завдання в умовах недостатньої визначеності, комплексно підходити до отримання результатів професійної діяльності. Характерне для мистецької освіти широке охоплення різних галузей мистецтва створює сприятливі обставини для міждисциплінарного навчання, для готовності майбутніх фахівців до засвоєння і виконання в майбутньому широкого спектру різновидів діяльності, синтезу знань з різних наукових галузей. Тому в сучасних умовах постає гостра

проблема в підготовці фахівця височайшого професійного рівня. Важливого значення ця проблема набуває і в підготовці здобувачів третього рівня вищої освіти факультетів мистецтв університетів, які мають сформувати загально-педагогічні та фахові компетентності за роки навчання в університеті.

Аналіз наукової літератури з цього питання засвідчив, що багато науковців займаються питанням формування фахових компетентностей здобувачів вищої освіти. В працях І. Беха, О. Биковської, Ю. Кононко, І. Михайліченко, О. Горбенко, С. Сисоевої розкриваються різні аспекти професійної компетентності. М. Михаськова, О. Щолокова характеризують фахову компетентність як здатність застосовувати в нових умовах набуті знання, уміння й досвід музично-педагогічної діяльності. Особливості формування фахової компетентності зустрічаємо в роботах Г. Падалки, А. Растригіної. Проблема актуальності мистецької освіти та значення фахової компетентності майбутнього вчителя у процесі викладання мистецьких дисциплін розглядається в працях А. Козир, В. Орлова, О. Отич, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Щолокової та ін. Водночас проблеми формування, розвитку фахових компетентностей здобувачів третього рівня вищої освіти в процесі сучасного міждисциплінарного навчання майже немає.

Вимоги до рівня фахової підготовленості (рівня сформованості загально-педагогічних і фахових компетентностей) майбутніх фахівців відображено в Указах Президента України “Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року”, “Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки”, Розпорядженнях Кабміну України “Про затвердження Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року”. Реалізація стратегії розвитку вищої освіти, яка представлена у цих документах, вимагає від фахівців як загальних, так і фахових компетентностей, актуалізують проблему формування майбутніх фахівців із широкою професійною кваліфікацією. Саме тому проблема формування фахових компетентностей здобувачів третього рівня вищої освіти в процесі міждисциплінарного навчання є вкрай важливою та актуальною.

Мета статті – висвітлити формування фахових компетентностей здобувачів третього рівня вищої освіти у процесі міждисциплінарного навчання (на прикладі навчально-нормативної дисципліни: “Теорія та методика музичного навчання” і навчально-вибіркової – “Теорія та практика музичної освіти”).

Фахова підготовка здобувачів третього рівня вищої освіти в ЗВО музично-педагогічного напрямку припускає формування інтегральної, загально-педагогічних та фахових компетентностей. За визначенням українського педагогічного словника компетентність – це досвід, обізнання та знання [4]. Компетентність у перекладі з латинської (*competentia*) означає коло питань, у яких людина добре обізнана. Ми розуміємо фахову компетентність майбутніх педагогів-науковців з музичного мистецтва – як інтегровану професійну якість, що поєднує: глибокі музично-теоретичні знання, науково-дослідницькі навички,

високий рівень виконавської майстерності, педагогічні вміння спеціалізованої музичної освіти, методичну культуру навчання музичним дисциплінам.

Процес підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти в ЗВО музично-педагогічного напрямку (факультети мистецтв університетів) має свої особливості. Кожен із аспірантів навчався в магістратурі за різними освітньо-професійними програмами, а саме: музичне мистецтво (диригування); музичне мистецтво (вокальне виконавство); музичне мистецтво (музично-інструментальне виконавство). Відповідно до програм, магістри музичного мистецтва отримують різну кваліфікацію: керівник хорового колективу/диригент симфонічного оркестру, викладач диригентсько-хорових дисциплін, або викладач вокалу (академічного/естрадного/народного) закладу вищої освіти, артист-вокаліст чи викладач музичного інструменту закладу вищої освіти, концертмейстер/артист оркестру.

Навчаючись в аспірантурі, здобуваючи освітньо-науковий рівень “доктор філософії”, галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво), кожен аспірант продовжує бути чи диригентом-хоровиком, чи інструменталістом, чи вокалістом (багато з них вже працює за фахом). Відповідно і теми наукових досліджень обираються близькі до фахової діяльності. Наукові керівники аспірантів теж мають різні фахові спеціалізації. В цьому контексті ми можемо говорити о міждисциплінарном навчанні.

За визначенням енциклопедичного словника “міждисциплінарне навчання у закладі вищої освіти – це дидактично доцільне поєднання вивчення загальноосвітніх і профільюючих дисциплін із застосуванням комп’ютерних комунікаційних технологій, які є потужним засобом у вирішенні завдань пізнавальної та професійної діяльності” [10]. Цілісний розвиток людини у контексті формування особистості, громадянина та фахівця передбачає, насамперед, пошук резервів удосконалення сучасного освітнього процесу. Один із напрямів нових педагогічних рішень – це міждисциплінарна інтеграція, за допомогою якої на якісно новому рівні вирішуються завдання навчання, розвитку та виховання здобувачів вищої освіти. Актуальність такого навчання продиктована зростаючою мобільністю, швидкоплинністю соціального середовища. За таких умов монодисципліна самотужки не може виконати своєї традиційної місії та забезпечити стійке прирощення нових знань [2].

Нормативна навчальна дисципліна “Теорія та методика музичного навчання” складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки фахівців освітнього рівня “доктор філософії”, галузі знань 01 Освіта, Спеціальності 014 середня освіта за предметними спеціалізаціями (музика) є основною теоретичною базою підготовки педагогів-науковців музичного профілю.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методологічні та теоретико-методичні засади музично-виконавської підготовки майбутніх докторів філософії, технологія творчого саморозвитку фахівців, удосконалення методичних підходів до якості освіти майбутніх викладачів музичного мистецтва у вищому навчальному закладі, проектування інноваційних технологій музичного навчання.

Теоретичний та практичний зміст даної дисципліни тісно пов'язаний з філософією, естетикою, етикою, загальною та мистецькою педагогікою; загальною та музичною психологією; мистецтвознавством, теорією та методикою музичної освіти; художньою культурою, мистецтвознавством. Навчальна дисципліна "Теорія та методика музичного навчання" забезпечує ряд сформованих фахових компетентностей здобувачів третього рівня вищої освіти. Але оновлення змісту дисципліни, згідно вимог ринку праці сьогодення, припускає формування художньо-методичної культури майбутніх педагогів-науківців музичного мистецтва.

Головний чинник удосконалення професійної мистецької освіти є викладач, його загальна культура, мистецька та педагогічна майстерність. Так, як здобувачі третього рівня вищої освіти готові працювати викладачами у ЗВО, ми вважаємо за доцільне розвинути перелік формування їх фахових компетентностей за рахунок формування художньо-методичної культури фахівців. Категорія "художньо-методична культура викладача мистецьких (музичних) дисциплін" введена до наукового обігу нещодавно. За думкою Г. Падалки дане поняття інтерпретується "як цілісне утворення, де мистецька розвиненість викладача опосередковує його методичні уміння й навички" [7, с. 56]. Ми розглядаємо художньо-методичну культуру викладача як важливий чинник удосконалення мистецької професійної освіти у ЗВО в сучасних умовах, як одну з важливіших фахових компетентностей викладача-науковця музичного мистецтва.

Мистецька розвиненість викладача впливає на удосконалення його методичних умінь, характер методичних дій, методичних підходів до викладання. Однак, звернемо увагу на те, що художньо-методична культура не тотожна таким поняттям, як "педагогічна майстерність", "педагогічна готовність". Структура художньо-методичної культури викладача музичного мистецтва включає компоненти, що стосуються і музичного мистецтва, і педагогічних характеристик художньо-методичної культури, і науково-дослідницької діяльності викладача-науковця музичного мистецтва як цілісного утворення. До них ми відносимо: оцінно-розвивальний, пізнавально-дослідницький і творчо-діяльнісний компоненти. Критеріями сформованості даної компетентності визначаємо наступні: 1) ступінь переконаності (мотивації) у соціальній значущості майбутньої художньо-виховної діяльності; 2) міра здатності майбутнього викладача-науковця музичного мистецтва до ефективного викладання музичних дисциплін у вищій школі на основі доцільного відбору високохудожніх творів і методів їх піднесення у студентській аудиторії; 3) міра здатності до відбору такого змісту навчальної дисципліни і характеру викладання, які відповідали б актуальним уявленням щодо естетичних вимірів розвитку музичного мистецтва та останнім досягненням педагогічної науки.

Найважливішим шляхом вирішення цієї проблеми виступає саморозвиток аспіранта. Найвищих результатів можна досягти лише під впливом особистісного спрямування до само-перетворення і самовдосконалення (хоча

зовнішні спонукальні обставини справляють певний ефект) [8]. Успішність художньо-методичного саморозвитку здобувача третього рівня вищої освіти зумовлено дотриманням таких *принципів*: 1) свободи самовизначення, який передбачає відсутність зовнішнього диктату, можливість діяти у відповідності зі своїми уявленнями. Внутрішня переконаність має стати чинником саморозвитку аспіранта; 2) принцип єдності загальної і художньо-методичної культури. Художньо-методична культура є невід'ємною складовою загальної культури, відтворює її в конкретних умовах фахової діяльності, в умовах викладання музичних дисциплін у вищій школі. Загальна культура проектується у художньо-методичну, надаючи їй узагальненого смислу, загальнолюдських вимірів; 3) принцип непереривності саморозвитку. Цей принцип передбачає потребу аспіранта у постійному оновленні знань, розширенні практичного досвіду, уміння знаходити джерела їх поповнення. Необхідно розвивати психологічну установку аспірантів на постійне самовдосконалення, активізувати прагнення до досягнення акме-вершини власної художньо-методичної культури протягом всієї професійної діяльності; 4) принцип конструктивної самоорганізації діяльності ґрунтується на раціональних засадах саморозвитку (виваженості, цілеспрямованої продуманості дій з самовдосконалення). Звернення до самоосвіти на основі системного відбору інформації; 5) принцип самоконтролю виражається у зіставленні та оцінюванні запланованого та досягнутого з метою інтенсифікації саморозвитку художньо-методичної культури аспіранта.

Формування фахових компетентностей здобувачів третього рівня вищої освіти відбувається і на заняттях з навчальних дисциплін за вибором аспіранта на основі обраної спеціальності Музичне мистецтво. До таких дисциплін відноситься і навчальна дисципліна “Теорія і практика музичної освіти” освітнього рівня “доктор філософії”, галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта, за предметними спеціалізаціями (музика). Дана дисципліна складена відповідно до ОНП підготовки фахівців освітнього рівня “доктор філософії” з музичного мистецтва, галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта.

Предмет вивчення навчальної дисципліни “Теорія та практика музичної освіти” є теоретичні основи та практичні засоби музично-виконавської підготовки майбутніх викладачів-науковців музичного мистецтва, удосконалення науково-дослідницьких умінь майбутніх докторів філософії. Дана навчальна дисципліна відноситься до міждисциплінарних дисциплін (зв'язки з філософією; загальною, мистецькою та музичною педагогікою; психологією; естетикою; етикою; музикознавством; мистецькими дисциплінами: теорією музики, гармонією, аналізом музичних форм, інструментальним і хоровим музичним виконавством), але не тільки на теоретичному рівні, а й в практичному рішенні: *перший модуль* присвячено змісту і завданням музичної освіти в контексті нових педагогічних стратегій; *другий модуль* – інструментально-виконавській діяльності у формуванні творчої особистості, а *третій модуль* – хоровій діяльності як засобу

колективної творчості. Особливість цієї дисципліни у тому, що в неї поєднується методологія науково-дослідницьких та освітніх компонентів у сфері музичного мистецтва в контексті набуття здобувачами третього рівня вищої освіти *відповідних фахових компетентностей*. На нашу думку, формування фахових компетентностей, які позначені у навчальній/ робочій програмах дисципліни “Теорія та практика музичної освіти” можна розвинути формуванням комунікативної компетентності аспірантів, як необхідною для здійснення організаційно-управлінських та концертно-виховних заходів у сфері інструментального та хорового виконавства.

За визначенням українського педагогічного словника: “Комунікативна компетентність педагога є цілісним, інтегративним, багаторівневим утворенням. Вона має складну структуру, що відображає зовнішню та внутрішню сторони спілкування (понятійно-операційна та особистісна складові), особливості діяльності (базові та професійні), рівень засвоєння (знання, уміння) [4].

Комунікативна компетентність передбачає такий рівень взаємодії з оточуючими, який дозволяє особі в межах своїх здібностей, соціального статусу, наявності життєвого досвіду, ерудиції, наукових знань успішно функціонувати в суспільстві. Науковці визначають наступні складові комунікативної компетентності: комунікабельність (здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми); володіння змістовною інформацією та вміння оперувати нею; здатність до партнерської взаємодії та досягнення взаєморозуміння. Від рівня розвитку комунікативних навичок залежить ефективність діяльності представників багатьох професій. Добре розвинені комунікативні вміння – запорука успішної діяльності майбутнього викладача-науковця музичного мистецтва.

Причинами невдалої комунікації можуть бути: стереотипи – спрощені думки щодо окремих осіб або ситуацій, внаслідок чого відсутній об’єктивний аналіз і розуміння людей, ситуацій, проблем; відсутність уваги та інтересу співрозмовника; зневага фактами, тобто звичка робити висновки за відсутності достатньої кількості фактів; помилка в побудові висловлювань: неправильне обрання слів, складність повідомлення, слабка переконливість, нелогічність; неправильний вибір стратегії та тактики спілкування [3].

Комунікативна компетентність викладача визначається мінімум трьома складовими: когнітивною (що фахівець знає з цього питання); операційною (як фахівець реалізує свої знання на практиці); мотиваційною (як фахівець ставиться до певної сфери власної діяльності) [6].

Ці складові виявляються під час професійної взаємодії викладача на різних рівнях: викладач – аспірант; викладач – викладач; викладач – адміністратор. Результат такої взаємодії визначається спрямованістю особистості на інших суб’єктів освітнього процесу (наявністю бажання зрозуміти та підтримати), педагогічним тактом і стилем спілкування; рівнем толерантності.

Формування комунікативної компетентності пов’язано із формуванням

навичок розуміння образного змісту музичного твору (хорового/вокального чи інструментального), авторського задуму та опорі на семіотичний підхід, який сприяє побудові художньої комунікації на умовах осмислення знакових систем хорового мистецтва/вокального та інструментального, розуміння виразного смислового наповнення елементів музичної мови. Ми розуміємо поняття “комунікативна компетентність здобувача третього рівня вищої освіти” як професійну здатність до ефективної комунікації у науковій, педагогічній та мистецькій діяльності, що включає: наукову комунікацію (публікації, виступи, академічне письмо, дисертаційне дослідження); педагогічне спілкування (лекції, майстер-класи, навички викладання); мистецьку взаємодію (колаборації, інтерпретації, сценічна комунікація) та цифрово-медійну комунікацію (робота з сучасними цифровими технологіями).

Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що завдяки стрімкому розвитку інформаційно-комунікаційних технологій змішане навчання надає можливість комунікувати викладачам зі студентами/аспірантами, розвивати комунікативні навички здобувачів вищої освіти при вивченні диригентсько-хорових/вокальних дисциплін та дисциплін інструментально-виконавської підготовки.

Формування фахових компетентностей здобувачів третього рівня вищої освіти в процесі міждисциплінарного навчання вибудовує основи їх подальшої успішної професійної діяльності. Подальший розвиток мистецької освіти передбачає розвиток всіх фахових компетентностей аспірантів; визначення методологічних детермінант її трансфесіоналізації; дослідження проблем універсалізації навчальних дій здобувачів вищої освіти в галузі музичного мистецтва; вивчення можливостей і перспектив застосування ще більше дистанційних освітніх технологій у викладанні музичних дисциплін та обґрунтування полікультурних орієнтирів розвитку мистецької освіти. Вирішення цих завдань потребує комплексного підходу, що поєднає традиційні методи з сучасними технологіями. Ключовим є створення умов для реальної професійної практики у всіх сферах майбутньої діяльності.

Використана література :

1. Андрущенко В. П. Філософічність освіти : теорія, методологія, практика. *Вища школа України*. Вип. 4. Київ : Промінь, 2008. С. 10-18.
2. Бондар В. І. Теорія і практика стандартизації змісту професійної підготовки вчителя на засадах компетентнісного підходу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. Вип. 20. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. С. 3-8.
3. Гудзик І. Ф. Компетентнісно-орієнтовне навчання. Чернівці : Букрек, 2007. 496 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 567 с.
5. Державна національна програма Освіта. Київ : Райдуга. 2002. 62 с.
6. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики : теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2008. 380 с.
7. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
8. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посібник. Київ : Інтерпроф, 2002. 270 с.
9. Словник термінології з педагогічної майстерності. Полтава : ПДП, 1995. 69 с.

10. Філософський енциклопедичний словник. НАНУ Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ : Абрис, 2002. 751 с.
11. Rickheit G. Handbook of Communicative Competence. Gottingen : Hubert & Co, 2008. 561 p.

References:

1. Andrushchenko V. P. (2008). Filosofichnist osvity : teoriia, metodolohiia, praktyka [Philosophical nature of education: theory, methodology, practice]. *Vyshcha shkola Ukrainy*. Vyp. 4. Kyiv : Promin. S. 10-18 [in Ukrainian].
2. Bondar V. I. (2012). Teoriia i praktyka standartyzatsii zmistu profesiinoi pidhotovky vchytelia na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu [Theory and practice of standardizing the content of teacher professional training based on the competency approach]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriia 17. Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia*. Vyp. 20. Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova. S. 3-8 [in Ukrainian].
3. Gudzyk I. F. (2007). Kompetentnisno-orientovane navchannia [Competency-based learning]. Chernivtsi : Bukrek. 496 s. [in Ukrainian].
4. Honcharenko S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv : Lybid. 567 s. [in Ukrainian].
5. Derzhavna natsionalna prohrama Osvita [State National Education Program]. (2002). Kyiv : Raiduha. 62 s. [in Ukrainian].
6. Kozyr A. V. (2008). Profesiina maisternist uchyteliv muzyky : teoriia i praktyka formuvannia v systemi bahatorivnevoi osvity [Professional skills of music teachers : theory and practice of formation in the system of multi-level education] : monohrafiia. Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova. 380 s. [in Ukrainian].
7. Padalka H. M. (2008). Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) [Art Pedagogy (Theory and methodology of teaching art disciplines)]. Kyiv : Osvita Ukrainy. 274 s. [in Ukrainian].
8. Rudnytska O. P. (2002). Pedahohika : zahalna ta mystetska [Pedagogy: general and artistic] : navch. posibnyk. Kyiv : Interprof. 270 s. [in Ukrainian].
9. Slovnyk terminolohii z pedahohichnoi maisternosti [Dictionary of terminology on pedagogical skills]. (1995). Poltava : PDPI. 169 s. [in Ukrainian].
10. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. (2002). NANU Instytut filosofii im. H. S. Skovorody. Kyiv : Abrys. 751 s. [in Ukrainian].
11. Rikkhait H. (2008). Dovidnyk z komunikatyvnoi kompetentnosti. Hettinhen : Hubert & Co, 2008. 561 s. [in English].

I. HLAZUNOVA, A. ZAITSEVA. Formation of professional competences of third-level higher education students in the process of interdisciplinary training.

The article considers the issues of forming professional competencies of third-level higher education students as an important component of their professional training in the process of interdisciplinary training. The content of this training depends on the formation and development of professional competencies of postgraduate students. On this basis, a new pedagogy is being formed - competency-based, pedagogy of compliance of acquired knowledge, skills and abilities with the demands of the modern labor market.

Using examples of the content of the educational and normative discipline "Theory and Methodology of Music Education" and the educational and elective discipline "Theory and Practice of Music Education", disciplines of the educational level "Doctor of Philosophy", field of knowledge 01 Education, specialty 014 Secondary Education, by subject specializations (music), the formation of artistic and methodological culture of postgraduate students and the formation of communicative competence of third-level higher education students are considered.

It is indicated that the holistic development of a person in the context of the formation of a personality, citizen and specialist involves, first of all, the search for reserves for improving the modern educational process. One of the directions of new pedagogical solutions is interdisciplinary integration, with the help of which the tasks of training, development and education of higher

education students are solved at a qualitatively new level.

The relevance of such training is dictated by the growing mobility, transience of the social environment. Under such conditions, a monodiscipline alone cannot fulfill its traditional mission and ensure a sustainable increase in new knowledge

The concepts of "professional competence", "interdisciplinary training", "artistic and methodological culture", "communicative competence" are specified. The component structure of the artistic and methodological culture of third-level higher education students and the structure of their communicative competence are considered.

Keywords: professional competence, third-level higher education students, interdisciplinary learning, artistic and methodological culture, communicative competence.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-161.2025.06>

УДК 373.5.015.31:004.77

Даниляк Р. З., Даниляк Ю. І.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ

У статті проаналізовано наукові дослідження та публікації про вплив засобів масової інформації на розвиток критичного мислення дітей, на їх здатність аналізувати інформацію, про маніпулятивні технології в засобах масової інформації. Українські вчені підкреслюють, що доступ дітей до різних джерел інформації без відповідного навчання навичок критичного аналізу може сприяти формуванню стереотипного мислення та підвищувати ризик дезінформації.

Констатовано, що соціальні медіа можуть стати ефективним інструментом розвитку аналітичних навичок завдяки інтерактивності, доступу до різноманітних джерел інформації та можливості брати участь у дискусіях, але цей процес залежить від рівня цифрової грамотності школярів, їхньої здатності оцінювати інформацію та протидіяти маніпуляціям.

Проаналізовано, як саме алгоритмічна персоналізація впливає на здатність дітей критично оцінювати інформацію, які механізми маніпуляції використовуються в соціальних мережах для посилення когнітивних упереджень та які освітні стратегії можуть допомогти подолати ці виклики. Це дослідження дозволить запропонувати більш цілісний підхід до формування критичного мислення у дітей в умовах цифрового середовища.

Висвітлено різні форми маніпуляції у соціальних мережах, основні загрози для критичного мислення: алгоритмічна сегрегація контенту та "інформаційні бульбашки", маніпулятивний контент і дезінформація, розвиток кліпового мислення, ефект масового впливу та групового мислення, акцентовано, як це впливає на підлітків.

Розглянуто шляхи вдосконалення критичного мислення через соціальні мережі, а саме охарактеризовано ефективні стратегії, які можуть допомогти підліткам покращити критичне мислення за допомогою соціальних мереж: розвиток навичок фактчекінгу, формування звички аналізувати контент, участь у дискусіях та розвиток аргументованого мислення, використання освітнього контенту у соціальних мережах.

Доведено, що соціальні мережі можуть бути ефективним інструментом розвитку критичного мислення, якщо школярі володіють навичками аналізу інформації, фактчекінгу та розпізнавання маніпуляцій.